

Průběh řízení v prvním stupni

Občanské právo
procesní II

JUDr. Ing. Radovan Dávid, Ph.D.

Schéma průběhu

- Podání žaloby (§ 79 odst. 1 a § 82 OSŘ)
- Příprava jednání (§ 114 a násl. OSŘ)
 - Zkoumání podmínek řízení
- Jednání (§ 115 a násl. OSŘ)
- Vydání rozhodnutí (§ 152 a násl. OSŘ)

Zahájení řízení

- Řízení je zahájeno dnem, kdy žaloba dojde soudu (§ 152 OSŘ)
- Vzniká překážka litispendence
- Zopakovat hmotněprávní a procesní účinky podání žaloby

Příprava jednání

- Jedná se o jednu z nejvýznamnějších součástí řízení
- Soud musí provést všechny nutné přípravné úkony, aby poté mohlo být uskutečněno jednání
- Pojem jednání není totožný s pojmem řízení

Příprava jednání

- Příprava jednání začíná zkoumáním, zda žaloba nemá takové vady, které brání pokračování v řízení, a zda jsou splněny všechny podmínky řízení (§ 43 a § 104 OSŘ)
- Jen v případě, že žaloba nemá vady, které brání pokračování v řízení; že takové vady byly odstraněny; že jsou splněny všechny podmínky řízení a že tu není jiná skutečnost, pro kterou má být řízení zastaveno (např. i pro nezaplacení soudního poplatku), lze přistoupit k dalším úkonům přípravy jednání podle § 114a, 114b, 114c

Příprava jednání

- Předseda senátu má v rámci přípravy jednání zejména také vejít ve styk s účastníky, získat přehled o projednávané věci a pokusit se předběžně i o smírné vyřešení sporu.
- Předseda senátu si má ujasnit právní povahu uplatňovaného nároku a nastínit přibližný plán dalšího postupu v řízení, aniž by si předem vytvořil neměnný názor na projednávaný spor

§ 114a OSŘ

- Předseda senátu:
 - žalovaného, vyzve, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby soudu předložil listinné důkazy, jichž se dovolává, ledaže se takový postup jeví s ohledem na povahu věci neúčelným
 - vyžádá si zprávu o skutečnostech, které mají význam pro řízení a rozhodnutí (§ 128 OSŘ)
 - ustanoví znalce, jsou-li splněny podmínky podle § 127 OSŘ
 - zajistí, aby bylo možno při jednání provést potřebné důkazy, a jestliže je to účelné, může provést důkaz prostřednictvím dožádaného soudu
 - činí jiná vhodná opatření

Další postupy

- § 114b OSŘ – kvalifikovaná výzva
- § 114c OSŘ – přípravné jednání

Opatření důkazů

- Soud je povinen zajistit, aby bylo možno při jednání provést potřebné důkazy
 - předvolá tedy svědky, znalce
 - uloží tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji sám opatří od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby
 - uloží tomu, kdo má předmět, který má být soudem ohledán, aby jej předložil,
 - předvolá účastníky k výslechu,
 - opatří potřebné zprávy a vyjádření orgánů a právnických osob a vůbec zajistí vše, co má být v jednání použito jako důkaz.

Fikce uznání

- K odstranění opožděných vyjádření žalovaného upravuje § 114b oprávnění předsedy senátu uložit žalovanému usnesením, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření uvedl skutečnosti, na kterých staví svoji obranu, popř. připojil k vyjádření listinné důkazy, jichž se dovolává, nebo označil další důkazy k prokázání svých tvrzení
- Uložení této povinnosti předpokládá splnění podmínek ustanovení § 114b odst. 1. Nesplní-li žalovaný tuto povinnost, nastává podle § 114b odst. 5 fikce, že nárok žalobce uznává
- Soud poté vydá rozsudek pro uznání za předpokladu, že žalovaný byl o tomto následku poučen
- Stejně dle § 114c odst. 6

Procesní podmínky

- Procesními podmínkami (podmínkami řízení) jsou podmínky, bez jejichž splnění nemůže být rozhodnuto v meritu věci.
- Pokud nebudou všechny podmínky řízení splněny, popř. nedostatek některých z nich neodstraněn, dochází k zastavení řízení z důvodu nedostatku existence všech procesních podmínek.

Procesní podmínky

- Procesními podmínkami jsou
 - Právní moc soudů (§ 7 a 8)
 - Příslušnost soudu (§ 9 až 12, 84 až 89a)
 - Způsobilost být účastníkem řízení (§ 19)
 - Procesní způsobilost (§ 20)
 - Nezbytnost zastoupení (§ 22 a 23)
 - Plná moc zmocněnce (§ 28)
 - Způsobilost být zmocněncem (§ 25 až 27)
 - Podnět k zahájení řízení (§ 79 až 82)
 - Splnění poplatkové povinnosti (?)
 - Neexistence překážky litispendence (§ 83), překážky rei iudicatae (§ 159a odst. 5)

Druhy překážek

- Procesní podmínky můžeme rozlišovat podle toho, zda je jejich nedostatek **odstranitelný** nebo **neodstranitelný**
- Odstranitelný je takový nedostatek, k jehož odstranění soud učiní vhodná opatření (§ 104 odst. 2), a umožní tak dodatečné splnění chybějící podmínky pro pokračování v řízení, a to za eventuální součinnosti účastníků
- V případě, že se nepodaří odstranit takový nedostatek některé procesní podmínky, soud nemá možnost se zabývat věcí samou a musí řízení zastavit
- Neodstranitelný je nedostatek, k jehož odstranění nemá soud za dané právní úpravy možnost přispět, a musí vždy také řízení zastavit

Způsobilost být účastníkem a procesní způsobilost

- Je-li v žalobě označen za účastníka (zpravidla žalovaného) někdo, kdo ještě před podáním žaloby ztratil způsobilost být účastníkem řízení (např. při zániku právnické osoby po provedené likvidaci), a tedy v době zahájení řízení již jako právní subjekt neexistoval, musí soud pro nedostatek neodstranitelné procesní podmínky řízení zastavit (§ 104 odst. 1)
- Nedostatek **procesní způsobilosti** účastníka je odstranitelný tím, že za účastníka bude před soudem vystupovat jeho zákonný zástupce, popř. opatrovník

Plná moc

- Nedostatek průkazu plné moci je odstranitelným nedostatkem procesní podmínky.
- Vystoupí-li někdo před soudem jako účastníkův zmocněnec, ale neprokáže se plnou mocí, soud s ním sice může jednat (§ 104 odst. 2), ale zároveň je povinen ho vyzvat, aby do určité stanovené lhůty prokázal zmocnění. Současně zmocněnce poučí, že neprokáže-li se plnou mocí, bude soud jednat pouze s účastníkem osobně.
- Je-li účastník přítomen, je soudem vyzván, aby tomu, kdo se za jeho zmocněnce vydává, udělil plnou moc prohlášením do protokolu.
- Pro pouhý nedostatek plné moci nedojde k zastavení řízení.

Poplatková povinnost

- Povinností soudu je zkoumat, zda žalobce soudní poplatek zaplatil, nebo zda je od této povinností osvobozen
- Zjistí-li soud, že osvobozen není a že ani nepodal žádost o osvobození a poplatek splatný podáním žaloby zaplacen není, vyzve ho, aby do stanovené lhůty poplatek zaplatil
- Zároveň ho poučí, že nebude-li v této lhůtě poplatek zaplacen, soud řízení zastaví

Jednání soudu

- K projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (§ 115a)

Jednání

- Je předepsáno k projednání věci samé (§ 115 odst. 1) jako forma lépe zaručující zjištění skutkového stavu
- Soud má povinnost ke každému jednání stanovit rok a současně k němu předvolat všechny účastníky, popř. i jiné osoby, jejichž účast je potřebná, a zde s nimi ústně věc projednat.
- Neznamená to však, že by soud nesměl připustit žádný jiný úkon, než který byl učiněn ústně

Předvolání

- K jednání musí být předvoláni vždy všichni účastníci současně a v průběhu jednání jsou povinni dbát pokynů soudu
- Předvolání k jednání se děje obvykle písemně, v naléhavých případech telegraficky, telefonicky, telefaxem nebo v elektronické podobě
- Předvolat lze i ústně, jestliže předseda senátu na konci jednání nebo při jiném úkonu soudu oznámil konání příštího roku na základě odročení jednání nebo stanovením roku nového.

Předvolání

- Jednání nařízené k projednání věci samé je nutno stanovit tak, aby ode dne, kdy účastníkům, popřípadě dalším osobám, bylo předvolání doručeno, měli na přípravu k jednání zpravidla nejméně dobu deseti dnů a ve věcech uvedených v § 118b nejméně třicet dnů (§ 115 odst. 2)
- Nedodržení této pořádkové lhůty může být důvodem k odročení jednání, jestliže mělo za následek, že se účastník nemohl na jednání řádně připravit
- Společně s předvoláním k prvnímu jednání doručí soud žalobu do vlastních rukou žalovaných účastníků, pokud již nebyla doručena dříve

Účast na jednání

- Bude-li dosaženo účelu řízení, lze jednání provést, i když se účastníci nedostaví (in absentia), jestliže byli řádně předvoláni a nepožádali z důležitého důvodu o odročení jednání
- Soud pokračuje v řízení, věc může projednat a rozhodnout. Účastník se však zbavuje možnosti vyjádřit se k průběhu řízení, přispět k dokazování apod. Soud vychází z obsahu spisu a dosud provedených důkazů. Úkony, které měl účastník provést při zmeškaném roku, může provést při roku dalším, došlo-li k odročení, popř. v řízení odvolacím.
- Bude-li přítomnost účastníka nutná, má soud možnost ho přimět k účasti předvedením (§ 52 odst. 1) nebo uložením pořádkové pokuty (§ 53 odst. 1)
- Případná účastníková neúčast se může odrazit v povinnosti nahradit náklady řízení

Předseda senátu

- **Předseda senátu** zahajuje, řídí a končí jednání, sděluje výsledky přípravy jednání, udílí a odnímá slovo účastníkům a jiným osobám zúčastněným při jednání.
- Svědkům, kteří ještě nebyli vyslechnuti, zakáže přítomnost při jednání, aby v průběhu jednání nemohly být jejich výpovědi ovlivňovány.
- Provádí výslechy svědků, znalců, účastníků a sděluje výsledky dokazování provedeného mimo jednání.
- Předseda senátu dále vyhlašuje rozsudek, podepisuje jeho písemné vyhotovení, event, provádí opravu rozsudku podle § 164
- Rovněž rozhoduje o svědečném, odměně a náhradě znalců a tlumočnicků, popř. o nároku třetích osob na náhradu nákladů spojených se splněním uložené povinnosti. Předseda senátu je oprávněn ukládat pořádková opatření podle § 53 a 54.

Účastníci

- Stal-li se žalovaný účastníkem řízení bez svého přičinění, je v jeho vlastním zájmu se ubránit proti žalobcem uplatněnému nároku vůči němu, což činí svými **obranami** nebo **námitkami**
- Obranu žalovaného vymezit jako uplatňování jakýchkoliv nedostatků procesních podmínek (dříve tzv. procesní obrany)
- Tam, kde dochází k popírání podstaty a oprávněnosti vlastního tvrzení žalobcova nároku, jde o **námitky** žalovaného

Koncentrace

- Ve věcech uvedených v § 118b odst. 1 vyžaduje zpravidla společenský zájem soustředěné a rychlé vyřízení věci. Koncentrace řízení znamená, že účastníci mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy nejpozději do skončení přípravného/prvního jednání, které se v uvedených věcech konalo
- O koncentraci řízení a o následcích nesplnění povinností s ní souvisejících musí být účastníci poučeni již v předvolání k prvnímu jednání ve věci

Průběh jednání

- OSŘ nestanoví pořadí jednotlivých úkonů, ale vychází z toho, že jeho začátek i průběh určuje předseda senátu (zásada arbitrárního pořádku), který zahajuje jednání
- Po jeho zahájení dochází k přednesení, event. doplnění žaloby, seznámení se s vyjádřením žalovaného a následuje provádění dokazování
- V průběhu jednání může předseda senátu vyzývat účastníky k doplnění svých tvrzení, k doplnění rozhodných skutečností a k navržení důkazů k prokázání sporných tvrzení.

Průběh jednání

- OSŘ zakotvuje v § 119a také poučovací povinnost, která vyplývá ze zavedení neúplné apelace v odvolacím řízení
- Účastníci mají na závěr řízení právo shrnout své návrhy ve věci a vyjádřit se k dokazování a ke skutkové a k právní stránce věci
- K tomu musí být předsedou senátu vyzváni, aniž by museli tohoto svého práva využít

Skončení jednání

- Předseda senátu prohlásí jednání za skončené, je-li na základě provedených důkazů zralé k rozhodnutí, i kdyby nebyly provedeny všechny navrhované důkazy (zásada arbitrárního pořádku), a soud vydá rozhodnutí ve věci samé, tj. zpravidla rozsudek, popř. usnesení ve věci samé či usnesení o schválení smíru. Stejnopis písemného vyhotovení rozhodnutí se doručuje účastníkům.
- Nejsou-li splněny podmínky pro vydání meritorního rozhodnutí, soud zpravidla řízení usnesením zastaví (§ 107, 108), čímž je řízení před soudem 1. stupně rovněž skončeno.
- V některých případech nelze věc projednat a rozhodnout při jediném jednání a dojde k jeho **odročení** (§ 119)

Dispoziční úkony účastníků

- Změna žaloby
- Zpětvzetí žaloby
- Uznání nároku
- Vzájemná žalobu
- Soudní smír

Změna žaloby (§ 95)

- Žalobce (navrhovatel) může za řízení se souhlasem soudu měnit návrh na zahájení řízení. Změněný návrh je třeba ostatním účastníkům doručit do vlastních rukou, pokud nebyli přítomni jednání, při němž ke změně došlo.
- Soud nepřipustí změnu návrhu, jestliže by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V takovém případě pokračuje soud v řízení o původním návrhu po právní moci usnesení.

Zpětvzetí žaloby (§ 96)

- Žalobce (navrhovatel) může vzít za řízení zpět návrh na jeho zahájení, a to zčásti nebo zcela
- Je-li návrh vzat zpět, soud řízení zcela, popřípadě v rozsahu zpětvzetí návrhu, zastaví. Je-li návrh na zahájení řízení vzat zpět až po té, co již soud o věci rozhodl, avšak rozhodnutí není dosud v právní moci, soud rozhodne v rozsahu zpětvzetí návrhu též o zrušení rozhodnutí
- Jestliže ostatní účastníci se zpětvzetím návrhu z vážných důvodů nesouhlasí, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné. Nebylo-li dosud o věci rozhodnuto, pokračuje soud po právní moci usnesení v řízení

Vzájemná žaloba (§ 97 a § 98)

- Žalovaný může za řízení uplatnit svá práva proti žalobci i vzájemným návrhem
- Vzájemný návrh může soud vyloučit k samostatnému řízení, jestliže by tu nebyly podmínky pro spojení věcí
- Na vzájemný návrh se použije přiměřeně ustanovení o návrhu na zahájení řízení, jeho změně a vzetí zpět
- Vzájemným návrhem je i projev žalovaného, jímž proti žalobci uplatňuje svou pohledávku k započtení, avšak jen pokud navrhuje, aby bylo přisouzeno více, než co uplatnil žalobce. Jinak soud posuzuje takový projev jen jako obranu proti návrhu

Soudní smír (§ 99)

- Přípouští-li to povaha věci, mohou účastníci skončit řízení soudním smírem. Soud usiluje o smír mezi účastníky; při pokusu o smír předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu
- Soud rozhodne o tom, zda smír schvaluje; neschválí jej, je-li v rozporu s právními předpisy. V takovém případě soud po právní moci usnesení pokračuje v řízení
- Schválený smír má účinky pravomocného rozsudku. Rozsudkem však může soud zrušit usnesení o schválení smíru, je-li smír podle hmotného práva neplatný. Návrh lze podat do tří let od právní moci usnesení o schválení smíru.

Dokazování

- Zásada projednací
- Zásada vyšetřovací
- Zásada volného hodnocení důkazů

Procesní dokazování

- **Procesním dokazováním** rozumíme právem stanovený postup soudu při získávání zpráv o skutečnostech důležitých pro rozhodnutí. Při tomto postupu poznává soud svými smysly určitou skutečnost přímo, nebo přímo poznává zprávy o této skutečnosti
- **Předmětem** procesního dokazování jsou skutečnosti, resp. tvrzení o nich, které jsou pro rozhodnutí významné a které po zhodnocení soudu zůstaly pochybné
- Při tomto procesu jsou povinni vyvíjet potřebnou iniciativu a aktivitu především účastníci řízení (sporné strany)

Povinnosti účastníků

- Pravdivě a úplně vylíčit všechny potřebné skutečnosti (**povinnost tvrzení**)
- Na jejich podporu označit důkazní prostředky (**povinnost důkazní**)

Předmět dokazování

- **Předmětem procesního dokazování nejsou:**
 - **skutečnosti obecně známé**, tj. takové skutečnosti, které jsou známé širšímu okruhu osob na určitém místě a v určitém čase
 - **skutečnosti známé soudu z jeho činnosti**
 - skutečnosti, o nichž nemá rozhodující soudce pochybnosti
 - **domněnky skutkové i právní**, resp. skutečnosti, o kterých svědčí domněnka
 - **fikce**, tedy konstrukce situací, které jsou v rozporu se skutečnostmi, a dále o **české právní předpisy** uveřejněné nebo oznámené Sbírce zákonů ČR - platí o nich zásada *iura novit curia*(soud zná právo)
- Ostatní právní předpisy, zejména předpisy nižší právní síly, se předmětem dokazování mohou stát. Totéž platí i o cizozemských právních předpisech

Průběh dokazování

- Navrhování důkazů
- Opatřování důkazů
- Provádění důkazů
- Hodnocení důkazů

Důkazní prostředky

- Výslech svědků
- Znalecký posudek
- Zprávy a vyjádření orgánů fyzických a právnických osob
- Notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny
- Ohledání
- Výslech účastníků